

УДК 32:001.891.3.

**ПРО СТАН НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВ ТА БОРОТЬБУ ЗА НИХ
В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ГРУПИ
СПРИЯННЯ ВИКОНАННЮ ГЕЛЬСІНСЬКИХ УГОД (УТГ
СПРИЯННЯ) – УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ СПІЛКИ (УГС)**

Л. В. Білоус

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380(342)72-71-40; e-mail: igp@nung.edu.ua*

Аналізується один з напрямів діяльності правозахисної організації – Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод та її правонаступниці – Української Гельсінської Спілки – боротьба за національні права українського народу в умовах радянського тоталітарного режиму 70-80-х років ХХ ст.

***Ключові слова:** нація, національні права, загальнолюдські права, правозахисна діяльність.*

Існування кожної людини, хай навіть яким великим бажанням її буде швидше увійти в загальнолюдський світ, в першу чергу і постійно пов'язане з функціонуванням національної трудової культури, національного побуту, медицини, кухні, звичаїв, національної моралі, релігії, національного одягу і мистецтва тощо. Тобто зі всім тим, що, за словами відомого російського філософа М. Бердяєва, є “національність”, тим індивідуальним буттям, поза яким взагалі неможливе існування людства, оскільки вона (національність) закладена в самих глибинах життя і є вічною “онтологічною основою і вічною цінною метою” [1, с.154]. Національну форму буття людства, як “скупчення мільйонів волю докола образу спільного ідеалу”, а саме, “ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщину по батьках” [2, с.119], надзвичайно високо оцінював основоположник інтегрально-націоналістичного напрямку в українському націоналізмі Д. Донцов. Настільки високо, що заради “всеобіймаючої” національної ідеї вимагав від її прихильників твердості у підтримці її чистоти будь-якою ціною, пропагував культ сильної, героїчної, здатної на самопожертву особистості з її антиінтелектуалізмом та виправданою одержимістю.

Між тим, поза всіма негативними наслідками, до яких може призвести логіка подібних суджень, важливе значення має сама постановка питання про націю як про необхідний і єдино можливий варіант розвитку людства. Така позиція ґрунтується на твердженні, що лише через найвищий і найповніший розвиток усієї світової національної множинності можливі світовий розвиток і досконала світова (загальнолюдська)

єдність, а не навпаки, як в цьому прагне заповнити космополітизм, що бажає без оглядки на всілякі національні “перепони” рухатись до загальнолюдських цінностей. Він вперто відмовляється зрозуміти, що останні, як, наприклад: мир, праця, щастя, добробут, свобода, рівність, братерство тощо були б голими абстракціями без реального і постійного здійснення їх у тій чи іншій національній площині. Більше того, єдино шляхом тривалого і важкого національного пошуку, національного зростання й творення стало можливим існування цих загальноприйнятих цінностей. Лише через багаті національні почуття й національне громадянство, а ніяк не інакше, можна стати і почувати себе громадянином всесвіту.

При цьому власний національний розвиток не повинен наповнюватися пафосом ненависті і ворожості до інших народів, не повинен возвеличувати свою національну окремішність над багатим національно-світовим розмаїттям. Необхідно виробляти таку національну ідеологію, яка головним у процесі взаємодії народів вважала б збереження власного етнічного “Я” за обов’язкової умови забезпечення поваги до інших національних особливостей та святинь. Бо в розумінні лише такого націоналізму прогрес, за словами відомого єврейського публіциста В. Жаботинського, є “еволюцією від безформної одноманітності до сформованої різноманітності”, де “кожна племінна самотність, хай навіть з її дикою мовою, хай навіть з її зародковою культурою, – є однією з перлин у скарбниці різноманітної природи” [3, с.37-38]. А звідси логічно випливає те, що “кожному народові та народцеві, хоч би де він був, потрібне право й можливість бути й залишатися самим собою і голосно називатися своїм національним ім’ям: лише за цієї умови здійснене справжнє братерство між ним та людьми іншої крові” [3, с.37].

В Україні, народ якої лише трохи більше двадцяти років здобув свою самостійність, це право протягом тривалих віків мужньо виборювалось тими свідомими національними силами, які щораз виступали альтернативою російським царським та радянським можновладцям у вирішенні ними національного питання за допомогою офіційних псевдотеорій на кшталт “єдиної давньоруської народності”, “воз’єднання”, “злиття націй” та “єдиного радянського народу”, що відмовляли українцям у необхідності їх самостійного розвитку і не залишали їм жодних перспектив на майбутнє.

Так історично склалось, що, починаючи з XVII ст., після знаменитої Переяславської угоди Б. Хмельницького, це право українців на самотній національний розвиток фактично ототожнювалось з українським національно-визвольним рухом проти Росії, а зокрема і в першу чергу – з ідеєю незалежної від Росії української держави.

У повідомленні ми маємо намір проаналізувати боротьбу за національні права українського народу в один з періодів розвитку національно-визвольного руху України, а саме, боротьбу, пов’язану з діяльністю

нині вже відкритої для пізнання широкої громадськості Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод (УГГ), що в другій половині 70-х років, за умов брежневського застою, з'явилась на українському ґрунті слідами того критично-ліберального інакодумства 60-х років, яке дістало скромну назву шістдесятництва. Ознайомлення з цією національною українською силою дозволяє виділити якісно новий етап в розвитку національного руху України, пов'язаний із введенням боротьби за українські національні права в контекст змагань за загальнолюдські права особи (шістдесятники, відстоюючи національно-культурні українські права, не акцентували, однак, на їх прямому зв'язку з правами особи) з тією аргументацією, що національне право – це є також право людини і право кожної людини земної кулі на вільне і самодостатнє життя свого народу, а, значить, і на своє власне життя у своїй вільній батьківщині. Бо як неможливо уявити людину без приналежності її до того чи іншого народу, так і неможливо вести мову як про забезпечення повністю усіх прав особи, так і про забезпечення цих прав вповні, не захистивши її національні почуття.

Крім цього, Українська Громадська Група стала першою формацією всередині держави (інакодумці 60-х були вільні від таких об'єднань), яка взялась за об'єктивну перевірку тих політичних векселів на права людини, а, отже, й українські національні права, що їх видавала і відразу ж про них «забувала» радянська тоталітарна держава.

Українська Група «Гельсінкі» виникла 3 листопада 1976 р. у Києві (аналогічні Групи створюються у Москві (травень 1976 р.), Литві (листопад 1976 р.), Грузії (січень 1977 р.) і Вірменії (квітень 1977 р.) [54, с.553]) на шістдесятому році радянської влади, після дворазового планового обезкровлення радянською системою української творчої інтелігенції в 1965-1966 та 1972-1973 роках.

Фундаторами групи були П. Григоренко (генерал-майор, що ще раніше ввійшов до складу Московської Гельсінської Групи і став відомим як оборонець прав кримських татар), М. Руденко (поет і прозаїк, очолив групу), М. Маринович (інженер), М. Матусевич (історик), Н. Строката (мікробіолог, дружина захисника українських національних прав в 60-х роках С. Караванського), О. Тихий (учитель), О. Мешко (в'язень ще берієвських концтаборів у 1947-1956 рр.), відомі вже на той час дисиденти 60-х років Л. Лук'яненко та І. Кандиба, які, відбувши 15-річні строки покарання за прагнення створити у 1960 р. Українську Робітничо-Селянську Спілку (УРСС), проект Програми якої передбачав вихід України із складу Союзу РСР, створення самостійної української держави, до листопада 1976 р. повернулись на волю, О. Бердник (письменник-фантаст).

Пізніше, продовжуючи традицію правозахисту, до Групи приєдналися шістдесятники: В. Чорновіл (журналіст), С. Караванський (перекладач), В. Стус (поет), І. Світличний (поет), багато тих, хто був зааре-

штований і засуджений в 1972-1973 рр. за “антирадянську агітацію та пропаганду”, – М. Горбаль (учитель), Ю. Литвин (поет), В. Овсієнко (учитель), О. Попович (учителька), В. Ребрик (учитель), Л. Плющ (математик), отець В. Романюк та ін. – усього оголошеними членами її було 37 осіб [6, с.12].

Українська група виникла як пряма реакція на скривджену національну свідомість українців, носії якої, незважаючи на репресії, не могли припинити боротьбу з незмінною примарністю проголошуваних в СРСР прав і свобод, відчували недостатність своїх посилянь лише на радянську Конституцію, яка суттєво обмежувала права громадян, що суперечило духові й букві Загальної Декларації Прав Людини ООН 1948 р., та й як довів правозахисний досвід 60-х – початку 70-х років, була для властей пустопорожньою фікцією, ідеологічним прикриттям перед Заходом їх протиправних дій, і прагнули апелювати зі своїми проблемами до світової громадськості.

Зовнішнім поштовхом до виникнення Групи стала Гельсінська нарада з безпеки і співробітництва в Європі в серпні 1975 р., а саме, – Заключний акт Гельсінських Угод, який містив у собі гуманітарні статті, що, виходячи з положень Загальної Декларації Прав людини, закликали до пошани людських прав. І тим більше, мабуть, спонукала до цього лицемірна політика Радянського Союзу, який знову ж, у черговий раз (після “схвалення” Загальної Декларації 1948 р. та Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права 1966 р.) і не інакше, як просто в знак солідарності із своїми зарубіжними партнерами, “поставив” свій підпис (формальність його уже попередньо була доведена нищенням національно свідомих українських сил в 60-х і 70-х роках) під міжнародним документом з охорони людських прав.

Розуміючи, яка могутня потенційна сила закладена в цьому міжнародно-правовому документі з огляду на боротьбу демократичного Заходу супроти тоталітарного СРСР, фундатори Групи своїм опертям на Прикінцевий Акт Гельсінської Наради прагнули поставити боротьбу за права української людини та українські національні інтереси на міжнародно-правову основу і ввести її в контекст загальноєвропейського демократичного процесу.

Про свою появу Група заявила Декларацією та Меморандумом №1, в яких гостро засудила політику геноциду щодо українського народу в 1933 р. та в 1947 р., лінгвоциду у наступні десятиріччя, а також цілком певно заявила, що “боротьба за Права Людини не припиниться доти, доки ці Права не стануть щоденною нормою суспільного життя” [6, с.286]. Усвідомлюючи, що національні права є “вагомою частиною загальнолюдських прав нації” і виходячи “саме із засад єдності загальнолюдських і національних прав українських громадян” [7, с.22], УГГ сприяння взяла за намір повідомляти українську та світову громадськість з фактами порушень: “національних прав українських громадян;

національних прав представників інших народів, що населяють Україну; релігійних прав; прав на свободу думки, слова і поширення інформації; прав на освіту, працю, пенсійне забезпечення незалежно від політичних поглядів і релігійних переконань; прав вільного вибору місця проживання; прав на відкритий розгляд усіх судових справ, у тому числі й політичних; прав, визначених статусом політв'язня, у місцях ув'язнення; прав, що захищають гідність, здоров'я, життя політичних в'язнів у концтаборах і тюрмах; прав на боротьбу проти використання психіатричної науки в політичних цілях" [7, с.27]. Доречно зауважити, що права на свободу думки, переконань, інформації, вільного вибору місця проживання, права, пов'язані з політичними та релігійними переконаннями особи навіть формально не гарантувались радянською Конституцією, що суперечило відповідним статтям Загальної Декларації Прав Людини ООН 1948 р.

Зміст основних завдань Групи відкидає будь-які псевдотлумачення з приводу того, якими мотивами, політичними чи виключно правовими, керувалась вона у своїй діяльності. Це була суто правозахисна формація, вільна від усіляких політичних та ідеологічних впливів, яка не прагнула до завоювання державної влади, не пропонувала жодних змін суспільно-політичної системи, а вимагала лише, щоб "у країні панував закон", щоб навіть ті закони, які не подобались учасникам Групи, виконувались владою, [8, с.68-69]. Таке становище, як аргументували це самі члени Групи, існувало зовсім не тому, що якась конструктивна політична ідея була нібито недоступна мисленню правозахисників. Причина полягала зовсім в іншому: місцеві національні проблеми були настільки складні, що люди, свідомі цього, не могли злегковажити ними, вдавшись натомість до створення того чи іншого політичного проекту [9]. Спочатку, як вважали інакодумці, необхідно було забезпечити реальне виконання тих правових норм, які конституційно гарантувались, бо ж насправді український народ, за словами учасника правозахисного руху 70-х рр. Ю. Бадзя, отримав життя "в умовах ідеологічного геноциду, політичної безправності, культурної вторинності, духовної незабезпеченості" [10, с.339].

Партійна пропаганда невпинно пропонувала українцям лише одну перспективу – поступового національного вмирання аж до "найвищого" етапу національного розвитку – "злиття націй". Тому в області національної політики з боку владних структур робилось все можливе для того, щоб якнайшвидше перетворити українців в національну меншість.

Розпочата Сталіним русифікація дитячих садків, навчальних закладів, установ, телебачення і радіо, театрів і кіно набирала все ширшого розмаху в хрущовський і особливо в брежневський періоди. І найжахливішим було те, що таке становище офіційно розглядалося як нормальне, як тенденція розвитку. Антиукраїнська політика радянського режиму 70-х років особливо стала помітною після 1972 р., коли за фальшивими

звинуваченнями в антирадянській агітації та пропаганді було ув'язнено багатьох українських інтелігентів, репресовано (адміністративно) Першого секретаря ЦК КПУ П.Ю. Шелеста, проведено чистку партійно-державних та наукових кадрів, завдано удару українській історичній науці. Останньою взагалі просто нехтували, тримаючи у спецфондах і вилучаючи з приватних бібліотек твори М. Грушевського, В. Винниченка, М. Хвильового, не включаючи до окремих видань «Кобзаря» Т. Шевченка праць, спрямованих проти великодержавної політики Росії або вилучаючи чи переписуючи їх окремі місця, сприяючи знищенню у 70-х роках інших пам'яток української історії (відділу давньої української літератури в Інституті літератури АН УРСР, Кабінету рідкісної книги у бібліотеці Київського університету, Київської української школи ім. І. Франка, меморіального музею видатного українського вченого XIX ст. М. Максимовича, відділу україніки з бібліотеки Музею українського мистецтва, мистецьких цінностей Києво-Печерської Лаври) [10, с.355-356], різко скорочуючи кількість україномовних видань (такі переважали лише в галузях мови й літературознавства, мистецтва).

Після 1972 р. відбулися кадрові зміни у складі директорів інститутів суспільних наук АН УРСР з україномовних на російськомовних або тих українців, що були повністю денаціоналізовані.

За розпорядженням Міністерства вищої освіти СРСР Україні було заборонено видавати власні оригінальні підручники з шкільних предметів, крім з української мови та літератури. Так само видання наукових монографій українською мовою було обмежено суто етнічною тематикою. А з 1973 р. ВАК перестала приймати для розгляду дисертації українською мовою [10, с.354].

Національне поневолення українського народу проявлялось і в тому, що він не мав права самостійно проводити ні внутрішню, ні зовнішню політику, був позбавлений права на розпорядження своїми природними багатствами і ресурсами. Україна не мала власної армії, власної фінансової системи й національної валюти. Але найжахливішим було те, що в тих моментах, де українська національна свідомість могла знайти лише тенденцію до поступового виродження українців як окремого народу, офіційна влада виявляла позитивні для себе результати своєї національної політики, які залегалізувались у поняттях “єдиної союзної багатонаціональної держави” (ст.70), “єдиного народногосподарського комплексу” (ст.16), “єдиної системи освіти” (ст.25), “нової історичної спільності людей – радянського народу” [11, с.23; 8, 10, 3].

Важливо зауважити, що занепокоєння інакодумців таким критичним станом української національної справи не змогло все ж, через певні обставини, в яких доводилось діяти, знайти свого повного відбиття в документах Групи. Владні цькування останньої в перші ж місяці її існування, а з лютого 1977 р. й поступові арешти змусили її членів зосередити основні зусилля на захисті прав окремих громадян, передусім по-

літв'язнів та їх сімей. А це, відповідно, призвело до того, що з усіх документів, виготовлених Групою за перший рік існування, 70% стосувалися захисту прав людини і лише 30% – захисту національних прав [12].

Стосовно документів Групи з національного питання варто зазначити, що в них головним чином засуджувалась сталінська хижачька політика щодо українського народу (штучний голодомор 1932-1933 рр., масове розкуркулення і вивезення цілих родин у Сибір, жахливі репресії 1937 р., переслідування УПА), хрущовсько-брежньовські репресії української інтелігенції в 60-х і 70-х роках [13; с.289-305], порушувались мовно-культурні проблеми України (засуджувалась повсюдна русифікація дитячих садків, навчальних та культурних закладів, критикувалась політика скорочення україномовних видань-газет, книг, журналів) [14], а також знайшло своє відображення бачення правозахисниками майбутнього України [15, с.309]. Звісна річ, члени Групи мріяли про вільне життя для свого народу як найсприятливішу умову високого матеріального добробуту та духовного відродження й розквіту нації, про що, зокрема, свідчать хоча б такі слова з «Меморандуму». Ч.5» Групи: “Ми за спілку, яка називається Союзом Радянських Соціалістичних Республік, а згодом трансформується у Братерство Вільних Народів Землі. Але кожен народ повинен бути в цій спілці вільним чинником, незалежним творчим духом. Лише при такій умові шезнуть ті деформації, що спотворюють стосунки між народами, сіють розбрат і підозріння... Народ повинен бути господарем своєї землі, своєї традиції, свого творчого спадкоємства, своєї волі до побудови кращого життя – для всіх, для кожного” [17, с.309].

Важливо підкреслити, що Гельсінською Групою ніколи чітко не ставилося питання про вихід України з Союзу РСР. Це, на нашу думку, було зумовлено певною тактикою дій Групи, члени якої, виходячи з прикладу реагування влади на вимоги самостійності України лише запланованої до створення у 1960 р. Української Робітничо-Селянської Спілки (одному з авторів «Проекту» якої, Л. Лук'яненку, загрожувала смертна кара, згодом замінена на 15 років ув'язнення) [16, с.169], вважали більш доцільним домагатись поступової реалізації конституційно гарантованих прав особи мірою їх ускладнення. Бо влада, яка не задовольняла навіть елементарні людські права (на свободу думки, слова, переконань, ін.) навряд чи приспішила б в такому разі із забезпеченням права українців на їх самовизначення.

Лише повністю зневірившись у демократичності й гуманності радянської системи, яка на початку 1977 р. розпочала свій третій, за словом В. Стуса “Батієвий похід” [17] проти українського інакодумства, представлений цього разу Українською Громадською Групою сприяння, репресовані члени Групи відкрито на весь світ заявляють про своє бажання бачити Україну самостійною демократичною державою поза межами імперського СРСР [18, с.373]. Таким чином, боротьбу за націо-

нальні права українського народу вони підносять до рангу відстоювання його основного права – на державне самовизначення і створення такого суспільно-політичного устрою, який був би вільним від диктатури компартії, від культу насильства і зла, який би не позбавляв своїх громадян свободи й найелементарніших людських прав.

Цю національно-демократичну позицію Українська Група «Гельсінкі», незважаючи на свій погром владою у 1977-1982 рр., сміливо продовжила в горбачовський період перебудови, коли виникли сприятливі умови для створення різноманітних неформальних об'єднань, реформували себе у липні 1988 р. в Українську Гельсінську Спілку (УГС) – “федеративне об'єднання самоврядних правозахисних груп і організацій в областях, районах, містах України та за її межами”, “яке підтверджує вірність правозахисним принципам декларації Групи від 9 листопада 1976 року” [19, с.92]. У «Декларації принципів» члени Спілки відразу ж чітко визначили далекосяжну мету свого об'єднання – “відновлення української державності як гарантії забезпечення економічних, соціальних, культурних, політичних та громадянських прав як українському народу, так і національних меншостей, що живуть на території України” [19, с.92]. Проте, враховуючи тогочасний стан національної свідомості, коли хоч би що народ думав про самостійність, хай би як її хотів, він ще не насмлювався підтримувати її відкрито, Спілка пропонувала конфедеративність співжиття народів СРСР як проміжний етап на шляху звільнення України від абсолютного національного безправ'я.

Згодом, за рік бурхливих змін у суспільстві, коли, за свідченням Л. Лук'яненка, національна свідомість зросла, а страх перед можливими репресіями за сміливу думку зменшився і навіть ідея самостійності перестала здаватись такою екстремістською, УГС з вересня 1989 р. перейшла до пропаганди державної самостійності України [20, с.282-293], а одночасно і до пропаганди необхідності ліквідації монопольного становища КПРС, до пропаганди політичного плюралізму, ринкової економіки, демократичної виборчої системи.

Важливо наголосити на тому, що, якщо діячі УГГ сприяння відкрито не ставили питання про вихід України зі складу Союзу РСР і про необхідність модернізації радянського політичного режиму, то уже як члени УГС, вони відверто пропонували відповідні демократичні економічні і політичні зміни. Відтак Спілка втратила свій суто правовий профіль і перейшла від лише правозахисту, що було властиво УГГ сприяння, до активної політичної боротьби за владу. Таким чином об'єктивно назріла потреба перейти до вищого щабля діяльності – реформувати Спілку в партію, яка, складаючи альтернативу компартії, в блоці з іншими демократичними силами ставила б питання про владу в країні. Це і було зроблено 29 квітня 1990 р., коли УГС на своєму першому з'їзді оголосила про саморозпуск і створення на її основі політичної організації – Української Республіканської партії (УРП). Остання, успадкувавши

традицію правозахисту УГГ-УГС на основі міжнародно-правових документів, в тому числі й їх позицію відстоювання єдності, балансу національних та особистих інтересів, своєю головною метою поставила створення дійсно демократичної самостійної держави з утвердженням в ній принципів гуманізму, свободи, соціальної справедливості, невід'ємності прав людини та верховенства правового закону [21, с.62-67].

З історії пам'ятаємо усі наступні кроки українського правозахисного руху 1960-х – 1991 рр. (невід'ємною складовою якого була діяльність УГГ сприяння – УГС-УРП) в боротьбі за реалізацію українських національних прав. Це насамперед Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р., яка своїми твердженнями, що зазвичай творять вихідну частину конституційних законів (про суверенітет народу, як “єдиного джерела влади”, про “самостійність у вирішенні будь-яких питань державного життя”, про “верховенство законів республіки на своїй території”, інше [22, с.7-12]), проголосила нарешті перед усім світом легалізацію українського народу як самостійного суб'єкта міжнародної політики, господаря своєї землі. Акт про незалежність 24 серпня 1991 р. означав невідворотне створення самостійної держави – України. А грудневий (1-го грудня 1991 р.) референдум призвів до легітимізації нової держави народним волевиявом, полегшив міжнародне визнання України, підтвердив мирний характер унезалежнення. Таким чином, врешті-решт увесь народ виступив носієм української національної ідеї, яка знайшла своє втілення у формальному акті проголошення, а значить – відродження української держави.

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що діяльність в минулому правозахисних інституцій – УГГ сприяння та УГС, – запропонувала єдино вірний на нашу думку, спосіб вирішення одвічної проблеми про взаємовідносини загальнолюдських прав особи та її національних прав. Не протиставляти права нації правам особи, а навпаки, в будь-якій точці часового простору шукати їх гармонію – ось такий, без крайнощів, підхід, який дасть змогу скрізь і всюди, в тому числі й, що дуже актуально для сучасної України, раціонально вирішити питання економічних зв'язків з Росією, проблеми Криму та Чорноморського флоту, питання стану української мови та культури в південних та східних областях України. За складних умов ще й досі, на превеликий жаль, розмежованої України, коли одні суспільні сили через їх хворобливі почуття до своєї етнічної батьківщини не хочуть бачити в ній інтересів окремих людей, а інші прагнуть якнайшвидше домогтися т. зв. цивілізованих умов існування через подолання національних перегородок (що нерідко проявляється у відкритій ностальгії за колишнім радянським “добробутом” і проклинанні національної самостійності), – за таких умов правозахист, як вважаємо, не може брати на себе прокурорських функцій.

Не можна не погодитися з колишнім діячем УГГ сприяння М. Мариновичем, що “єдино прийнятним стилем діяльності” в такому разі

може бути “правовий аналіз, правова пропаганда і психотерапія” [29, с.28], який, ми впевнені, дав би найкраще вирішення цієї проблеми, сприяв би встановленню розумного компромісу, золоті середини у зазначеному правовому питанні.

Література

1. Бердяев М. Національність і людство / М.Бердяев // Сучасність. – 1993. – №1 – 154 с.
2. Донцов Д. Націоналізм / Д.Донцов // Українська суспільно-політична думка в 20ст.: Документи і матеріали: У 3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983 – Т.2 – С. 119.
3. Жаботинський В. До питання про націоналізм / В.Жаботинський //Вибрані статті з національного питання. – К.: Респ. асоціація українознавців, 1991. – С. 25-39.
4. Хроника диссидентского движения (1968-1983 pp.) // Погружение в трясину. – М.: Прогресс, 1991. – С. 545-554.
5. Українська Гельсінська Група. 1978-1982: Документи і матеріали. – Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983. – 998 с.
6. Документи Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод. Меморандум Ч.1 // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали: У3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983 – Т.3. – С. 285-305.
7. Наші завдання // Українська Гельсінська Група. 1978-1982: Документи і матеріали. – Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983. – С. 21-28.
8. Розмова з ген. П.Григоренком // Сучасність. – 1978. – №5. – С. 67-78.
9. Рух за права людини на тлі національних змагань українського народу // Українська Гельсінська Група. 1978-1982: Документи і матеріали. – Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983 – С. 29-35.
10. Відкритий лист до Президії Верховної Ради Союзу РСР та Центрального Комітету КПРС від громадянина Української РСР Бадзя Юрія Васильовича // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали: У 3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – Т.3. – С. 328-362.
11. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік. – К.: Політвидав України, 1998. – 60 с.
12. Лук'яненко Л. До історії українського правозахисного руху / Левко Лук'яненко // Самостійна Україна. – 1992. – №43.
13. Документи Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод. Меморандум Ч.1 // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали: У 3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – Т.3. – С. 285-305.
14. Рух за права людини на тлі національних змагань українського народу // Українська Гельсінська Група. 1978-1982: Документи і матеріали. – Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983. – С. 29-35.
15. Документи Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод. Меморандум Ч.5. Україна літа 1977-го // Українська

- суспільно-політична думка в 20 ст.: Документи і матеріали: У 3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – Т.3 – С. 306-312.
16. Українська Робітничо-Селянська Спілка і справа українських юристів. Першому секретареві ЦК КПУ Шелестові Петрові Юхимовичу. Політичний в'язень Кандиба Іван Олексійович. Мордовська РСР, п/в Явас, п/я 385/11 // Там само, С. 167-169.
 17. Стус В. Палімпсести / В.Стус // Сучасність. – 1981. – №2. – С. 27.
 18. Звернення українського національного визвольного руху в справі української самостійності // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали: У 3-х т. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – Т.3. – С. 370-375.
 19. Українська Гельсінська Спілка. Декларація принципів // Сучасність. – 1988. – №12. – С. 92-99.
 20. Лук'яненко Л. Вірую в Бога і в Україну / Левко Лук'яненко. – К.: МП “Пам'ятки України”, 1991. – 320 с.
 21. Україна багатопартійна: Програмові документи нових партій. – К.: МП “Пам'ятки України”, 1991. – 192 с.
 22. Декларація про державний суверенітет України // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 7-12.
 23. Маринович М. Блиск і вбогість українського правозахисного руху / М.Маринович // Сучасність. – 1992. – №12. – С. 24-28.

Стаття надійшла до редакційної колегії 9.10.2013 р.

Рекомендовано до друку докт.істор.наук, професором Мандриком Я.І., докт.іст.наук, професором Берестом Р.Я. (Львів)

**ON THE STATE OF NATIONAL RIGHTS AND STRUGGLE
FOR THEM IN THE ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN PUBLIC
GROUP TO PROMOTE THE IMPLEMENTATION
OF THE HELSINKI ACCORDS ON HUMAN RIGHTS –
THE UKRAINIAN HELSINKI GROUP**

L. V. Bilous

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
76019, Ivano-Frankivsk, st. Carpatska 15;
ph. +380(342)72-71-40; e-mail: igp@nung.edu.ua*

The struggle for the Ukrainian people's national rights in the conditions of soviet totalitarian state during 1970-1980ss as one of the trends of the activities of the Ukrainian Public Group to promote the Implementation of the Helsinki Accords on Human Rights and its successor the Ukrainian Helsinki Group is being analyzed.

Key words: *nation, national rights, human rights, monitoring of human rights.*